

Пометун Олена Іванівна,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

Сєрова Галина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
суспільствознавчої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В ЗАКЛАДІ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Pometun O. I., Sierova G. V. Topical issues of forming the content of history teaching in an upper secondary education institution. The article deals with the issues of forming the content of historical education in specialized education. The author identifies the problems of developing historical content, including: the principles of content selection in the conditions of limited time for their study in the basic curriculum, establishing the chronological framework of individual historical courses, especially the material related to the study of modernity, the possibility of developing integrated courses of national and world history.

Keywords: *upper secondary education, teaching history, content of historical subjects, issues of forming.*

Метою завершального етапу трансформації системи повної загальної середньої освіти на профільному рівні – забезпечення учням можливості самостійно обирати напрям подальшої освіти для подальшої успішної професійної та життєвої самореалізації. Водночас впровадження профільної освіти Нової української школи викликає багато питань. Серед них найбільш складним і дискусійним є відбір змісту навчання згідно вимог до загальноосвітньої підготовки підростаючого покоління та пізнавальними інтересами й освітніми потребами окремого здобувача освіти, які сформульовані у проєкті Державного стандарту профільної середньої освіти

і передбачають два рівні обов'язкових результатів і базових знань: основний і поглиблений [2]. Реалізація змісту профільної освіти за цим стандартом має здійснюватися через освітні компоненти – навчальні предмети, інтегровані курси, навчальні модулі, спеціальні курси, факультативи тощо, що своєю чергою поділяються на обов'язкові для усіх профілів, обов'язкові за обраним профілем і вибіркові освітні компоненти.

Історія України є дуже важливим навчальним предметом у досягненні цілей розвитку національної та громадянської ідентичностей здобувачів освіти, виховання у них шанобливого й відповідального ставлення до родини, суспільства й держави, національних і культурних цінностей українського народу на засадах патріотизму. Вона визначена як обов'язковий навчальний предмет для усіх профілів навчання на базовому і поглибленому рівні, який підлягає зовнішньому незалежному оцінюванню (ЗНО). Проте загальний обсяг навчальних годин, передбачений для обов'язкових освітніх компонентів громадянської та історичної галузі у 10, 11, 12 класах (а це не лише історія України) складає лише 105, 70 і 70 годин відповідно [2, Додаток 23]. А отже, очевидно, що такий обсяг навчальних годин також ускладнює розбудову науково обґрунтованого змісту навчання історії на дидактичних принципах [1].

З метою розв'язання зазначеного завдання в рамках планових досліджень співробітниками відділу суспільствознавчої освіти було проведено опитування вчителів історії на тему «Громадянська та історична освітня галузь в профільній школі». Загалом в опитуванні взяли участь 375 учителів з 8 областей України, зокрема, із Запорізької – 20,3%; Житомирської – 14,1%; Вінницької – 13,9%; решта з Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Закарпатської, Івано-Франківської областей. Серед вчителів 60 % мають стаж педагогічної роботи понад 20 років; 11,2% – від 16 до 20 років; 11,5 % – від 11 до 15 років; 9,6% – від 6 до 10 років; 7,7% – від 1 до 5 років. На рівні закладу освіти понад 47% – міські школи і ліцеї, понад 40% – сільські школи і ліцеї, 13 % – технікуми/коледжі, ІППО.

Насамперед вчителям було запропоновано визначитись з освітніми компонентами громадянської та історичної освіти, тобто з тими предметами/курсами, які складатимуть шкільну історичну освіту в 10–12 класах. Переважна більшість респондентів (73,6%) вважають, що це мають бути окремі курси «Історія України», «Всесвітня історія». Інтегрований курс «Історія України. Всесвітня історія» обрали 15,5%; інтегрований курс «Історія і громадянська історія» лише 9,3%.

Для визначення питання щодо хронологічних рамок, в яких вивчатиметься історія в 10–12 класах відповідь потрібно було обрати з трьох варіантів. Разом з тим, було враховано внесення історії України в перелік предметів, обов'язкових для перевірки за результатами загальної середньої освіти у вигляді мультипредметного тесту або зовнішнього незалежного оцінювання тощо, яке вимагає відведення частини цього навчального часу на повторення/підготовку за відповідною програмою (охоплює період від первісності до сьогодення з надзвичайною деталізацією) (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Періодизація історичного матеріалу (10-12 класи)

І варіант	ІІ варіант	ІІІ варіант
<i>10 клас</i> 1914–1945 рр. (70 год.)	<i>10 клас</i> 1914–1945 рр. (70 год.)	<i>10 клас</i> 1914–1945 рр. (70 год.)
<i>11 клас</i> 1945 – кінець ХХ ст. (70 год.)	<i>11 клас</i> середина ХХ ст. – 90 рр. ХХ ст. (70 год.)	<i>11 клас</i> 1945 – сучасність (70 год.)
<i>12 клас</i> початок ХХІ ст. – сучасність (35 год.) підготовка до НМТ / ЗНО (35 год.)	<i>12 клас</i> початок ХХІ ст. – сучасність (35 год.) підготовка до НМТ / ЗНО (35 год.)	<i>12 клас</i> сучасні проблеми: тематичний підхід; підготовка до НМТ / ЗНО (70 год.)

Перший варіант періодизації історичного матеріалу підтримали 24,8% учителів; другий – 27,5%; третій – 45,3%. Звертає на себе увагу певна суперечність у думках вчителів: третій варіант, який обрали більшість опитаних очевидно передбачає запровадження інтегрованого проблемно-тематичного курсу, а не викладання окремих курсів вітчизняної і всесвітньої історії.

Розв'язання цих проблем потребує розроблення концептуальних засад укладання модельних навчальних програм обов'язкових освітніх компонентів і їх групування за профілями навчання. Для історії як предмета, що є обов'язковими для складання підсумкової державної атестації у вигляді зовнішнього незалежного оцінювання, модельні навчальні програми мають бути дворівневими. При цьому оптимально, щоб обидва рівні описувати в межах однієї програми. Це дасть змогу чіткіше прослідкувати, які змістові питання і результати навчання належать до основного (обов'язкового для усіх) рівня, а які до поглибленого. Це потрібно ще й тому, що учні, які вивчали ці предмети поглиблено, зможуть обирати й поглиблений рівень завдань зовнішнього незалежного оцінювання [3].

Таким чином, нерозв'язаність, а в умовах війни й відсутність широкого обговорення та недослідженість названих дискусійних питань, а також плановане у найближчі часи створення модельних програм з історії для учнів профільної школи загрожують пролонгацією цих проблем вже на реформовану загальну середню освіту України. Це визначає нагальну потребу додаткових досліджень, над чим працює сьогодні відділ суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Список використаних джерел

1. Пометун Олена Іванівна. Формування змісту історії як базового предмета профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів*. 2024. С. 123–126. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/740102/> (дата звернення: 26.03.2024).
2. Програма зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання з історії України, здобутих на основі повної загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 696 від 26.06.2018. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/10/1006/History.pdf> (дата звернення: 26.03.2024).
3. Проект Державного стандарту профільної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/10/30/НО-projekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf> (дата звернення: 26.03.2024).